

prosvjeda županije Zala protiv odcjepljenja Međimurja i Pomurja tijekom poratnih godina sve do potpisivanja Trianonskog mira (4. lipnja 1920.). U radu su opširno razrađeni razlozi navedeni u onovremenim studijama za ostanak tih područja u sklopu Mađarske, unatoč nacionalnom sastavu stanovništva, te su objašnjeni razlozi zašto ta nastojanja nisu urodila plodom.

Rad Đure Blažeka "Konceptija rječnika pomurskih Hrvata" (str. 313.–323., 325.–336.) jedini je lingvistički rad u zborniku i nastao je na temelju višegodišnjega terenskog istraživanja tog specifičnog narječja hrvatskoga jezika. U radu su objašnjene osnovne značajke govora pomurskih Hrvata i zašto je važno sačuvati ga za buduće naraštaje.

György Feiszt u radu "Forradalmi mozgalom a Muravidéken 1918-1919." (str. 337.–343., 345.–351.) prikazao je revolucionarna zbivanja u Prekmurju izazvana raspadom Austro-Ugarske Monarhije i formiranjem nove mađarske države. Analizirao je razloge podizanja proturevolucionarne bune te ukazao na njihovu povezanost s odlukama središnjih vlasti i postojanjem sličnih pokreta u drugim dijelovima Monarhije.

Posljednji rad u zborniku jest rad Antuna Novaka "Vatrogastvo Međimurja i Prekmurja za Austro-Ugarske Monarhije" (str. 353.–370., 371.–389.). U radu se utvrđuje gdje su i kada osnovana vatrogasna društva, uz objašnjavanje ustroja vatrogasne službe u sklopu ugarskoga dijela Monarhije. U posljednjem dijelu članka objašnjava se zašto se vatrogasna društva osnovana nakon Prvoga svjetskog rata nisu pozivala na tradiciju društava iz bivše Austro-Ugarske Monarhije.

Široki raspon tema obrađenih u ovom zborniku siguran je jamac širokog kruga čitatelja, koji ne moraju nužno biti ni profesionalno niti lokalno orijentirani. Profesionalnim povjesničarima iznimno su korisna istraživanja lokalne povijesti jer se na nižim upravnim razinama najbolje vidi stvarni doseg naredbi središnjih vlasti, posebice u strogo nadziranim uvjetima Svjetskog rata, i njihov utjecaj na život "malog" čovjeka. Lokalni zaljubljenici u povijest, i ne samo oni, naučit će mnogo o svome kraju jer brojni problemi današnjice imaju polazište u ne tako davnoj prošlosti. Stoga odajem priznanje svima zaslužnima za realizaciju ovog zahtjevnog projekta s nadom da će njihov primjer slijediti i drugi, jer je to jedan od najboljih načina za unapređivanje hrvatske historiografije i hvatanja koraka s historiografijama susjednih zemalja, koje su u cjelini odmakle mnogo dalje u istraživanju Prvoga svjetskog rata.

VIJOLETA HERMAN KAURIĆ

Identitet Bosne i Hercegovine kroz historiju: zbornik radova, glavni i odgovorni urednik Husnija Kamberović, Posebna izdanja/Institut za istoriju, knj. 59., Sarajevo 2011., sv. I., 339 str.; sv. II., 313 str.

Zbornik radova pod naslovom *Identitet Bosne i Hercegovine*, koji je uredio dr. sc. Husnija Kamberović, a objavio Institut za istoriju u Sarajevu, sadrži 32 znanstvena rada, objavljena u dva sveska, posvećena različitim aspektima identiteta Bosne i Hercegovine (dalje: BiH) od antičkog doba do kraja XX. stoljeća i razvoju određenih

identiteta unutar nje. Objavljivanje ovog zbornika trebalo je pridonijeti boljem razumijevanju nastanka povijesnih identiteta u BiH i analizirati njihov odnos prema identitetu BiH. U uvodnom radu, pod naslovom "O konstruiranju identiteta" (str. 9.–18.), urednik H. Kamberović osvrnuo se na postojanje različitih identiteta i naglasio da ih ne treba doživljavati kao nepromjenjivi dio stvarnosti, nego kao konstrukte koji se njoj često prilagođavaju. Napomenuvši da konstruiranje određene identitetske slike u novim okolnostima na temelju starih argumenata najčešće za cilj ima njezino plasiranje kao društvene stvarnosti, zaključio je da konstruiranu svijest o određenoj društvenoj stvarnosti ljudi smještaju unutar objektivne društvene stvarnosti i na taj način postvaruju društveni i politički kontekst u skladu sa svojim političkim ili nekim drugim interesima.

Prvi svezak zbornika otvara rad Sonje Dujmović pod naslovom "Bosna i Hercegovina ne može ni da živi ni da umre – situiranje identiteta Bosne i Hercegovine kod bosanskohercegovačkih Srba (do 1941. godine)" (str. 19.–52.), koja istražuje poimanje identiteta BiH kod bosansko-hercegovačkih Srba i zaključuje da među njima do 1941. nije izgrađena lojalnost prema BiH kao državi. Suzana Leček u radu "Autohtono ili moderno: oblikovanje kulturnog identiteta bosanskohercegovačkih Hrvata prema zamislama Seljačke sloge 1935.-1941." analizira utjecaj Seljačke sloge na oblikovanje identiteta bosansko-hercegovačkih Hrvata u predratnom razdoblju (str. 53.–85.). Rad Elija Taubera, "Jevreji kao nerazdvojni dio razvoja privrede i kulture u Bosni i Hercegovini", govori o doprinosu Židova privrednom i kulturnom razvoju BiH (str. 87.–102.). Zoran Grijak u radu pod naslovom "Analiza identitetskih odrednica bosanskohercegovačkog pučanstva u političkim razmatranjima Adalberta von Sheka i Moritza von Auffenberga" (str. 103.–129.) analizira memorandume o problemu državnopravnog preuređenja Austro-Ugarske Monarhije i formuliranju njezinih temeljnih državnih i nacionalnih prioriteta koje su 1909., 1910. i 1917. godine prijestolonasljedniku Franji Ferdinandu uputili Moritz von Auffenberg i Adalbert von Shek. Rad Edina Radušića, "Ko su Bošnjaci 19. stoljeća? Bosna, Hercegovina i Bošnjaci u britanskoj konzularno-diplomatskoj korespondenciji od 1857. do 1878. godine" (str. 131.–156.), govori o percepciji BiH u britanskoj diplomatskoj korespondenciji u spomenutom razdoblju. Adin Ljuca u radu "Češko viđenje identiteta BiH kroz istoriju" (str. 157.–176.) opisuje kronološki pregled čeških koncepcija o Bosni i Hercegovini i identitetu njezinih stanovnika kroz nekoliko stoljeća. Ema Neimarlija u radu "Između nacionalizma i regionalizma: Istra i Bosna i Hercegovina" (str. 177.–190.) analizom povijesnih promjena prikazuje stvaranje nacionalne države i buđenje regionalnih identiteta. Rad Salimedina Mesihovića, "Transformacija identiteta Dežitijata kroz proces romanizacije" (str. 191.–213.), bavi se utjecajem procesa romanizacije na promjenu identiteta ilirskog plemena Desidijata. Fahd Kasumović u radu "Prijelazi na islam u sidžilima sarajevskog šerijatskog suda iz prve polovine 19. stoljeća" (str. 215.–237.) navodi karakteristike prijelaza na islam u BiH u prvoj polovini XIX. stoljeća na temelju sidžila sarajevskog šerijatskog suda i zaključuje da su se prijelazi na islam događali gotovo svake godine, ali u skromnijim razmjerima nego prije. Rad Denisa Bećirovića pod naslovom "Normativni okvir i stvarni položaj islamske zajednice u Bosni i Hercegovini tokom prve decenije nakon završetka Drugog svjetskog rata" (str. 239.–256.) opisuje normativni i stvarni položaj Islamske vjerske zajednice u prvom desetljeću nakon rata i zaključuje da je postojala ustaljena praksa nepoštivanja ustavnih i zakonskih odredbi o vjerskim pravima i

slobodama. Amir Duranović u radu "Na kraju decenije: vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini 1960. godine" (str. 257.-272.) na temelju izvještaja Komisije za vjerska pitanja Izvršnog vijeća BiH i Informacije o odnosima sa vjerskim zajednicama u NR BiH iz 1960. opisuje odnose državnih vlasti prema vjerskim i crkvenim zajednicama. Rad Vere Katz, "Proces demografske tranzicije u Bosni i Hercegovini – druga polovina 20. stoljeća" (str. 273.-293.), posvećen je demografskim karakteristikama BiH u drugoj polovini XX. stoljeća u kontekstu društveno-ekonomskog razvoja. Hannes Grandits u radu pod naslovom "Društvene diferencijacije u kasnoosmanskoj Hercegovini: pogled na aspekte socijalne nejednakosti u gradu i selu" (str. 295.-308.) opisuje razlike staleža i statusa u društvenim odnosima u kasnoosmanskom Bosanskom vilajetu na primjeru Hercegovačkog sandžaka u vremenu tanzimata. Seka Brkljača u posljednjem radu prvog sveska, pod naslovom "Profiliranje bosanskohercegovačkih gradova u procesu urbanizacije od 1878. do 1941. godine" (str. 309.-335.), govori o državnom administriranju kao tradicionalnom čimbeniku urbanizacije gradova u BiH.

Drugi svezak zbornika otvara rad Ivane Dobrivojević pod naslovom "Od ruralnog ka urbanom. Modernizacija Republike Bosne i Hercegovine u FNRR 1945-1955" (str. 5.-26.), u kojem autorica opisuje promjene koje je proces komunističke modernizacije izazvao u BiH. Vesna Mušeta-Aščerić u radu "Uloga bosanskog srednjovjekovlja u izgradnji bosanskohercegovačkog identiteta" (str. 27.-38.) raspravlja o oblicima baštine bosanskog srednjovjekovlja koji su prepoznatljivi i danas i njihovoj važnosti za izgradnju bosansko-hercegovačkog identiteta. Boro Bronza u radu pod naslovom "Habzburška percepcija identiteta Bosne i Hercegovine 1683.-1718." (str. 39.-55.) analizira poimanje BiH u Habsburškoj Monarhiji krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća u svjetlu njezinih planova za ekspanziju na jugoistoku Europe. Rad Enesa Pelidije, "Osvrt na identitet Bosne i Hercegovine u XVIII stoljeću" (str. 57.-66.) bavi se identitetom BiH u XVIII. stoljeću. Adnan Jahić u radu "Bosanskohercegovački muslimani i svetosavske proslave u monarhističkoj Jugoslaviji" (str. 67.-79.) govori o odnosu bosansko-hercegovačkih muslimana prema svetosavskim proslavama u Jugoslaviji. Rad Adnana Velagića, "Četnički pokret i muslimanska nacionalna vojna organizacija na području Hercegovine u svjetlu arhivskih dokumenata" (str. 81.-104.), opisuje utemeljenje i djelovanje pročetničke Muslimanske vojne organizacije u BiH te odnos četnika prema njezinim pripadnicima. Fedžad Forto u radu "Sarajevo 1945. Uspostava nove vlasti i stvaranje novog identiteta" (str. 105.-125.) analizira promjene u Sarajevu koje su se dogodile dolaskom na vlast Komunističke partije Jugoslavije. Rad Izeta Šabotića, "Nacionalno pitanje Bošnjaka-Muslimana u projekcijama Komunističke partije/Saveza komunista Jugoslavije" (str. 127.-154.), prikazuje stavove Komunističke partije Jugoslavije o nacionalnoj pripadnosti bosansko-hercegovačkih muslimana. Leni Perenčević u radu "Pravo na zavičaj – identitet bosanskih Nijemaca u poslijeratnoj Njemačkoj" (str. 155.-182.) istražuje sudbinu izbjeglih bosansko-hercegovačkih Nijemaca u Saveznoj Republici Njemačkoj i njihovo poimanje identiteta i zavičaja. Rad Edina Omerčića, "Videnje 'Drugog' u vrijeme rata 1992.-1995." (str. 183.-212.), istražuje doživljavanje i prikazivanje pripadnika različitih grupacija u BiH u tekstovima političara, vojne elite i običnih vojnika. Nenad Makuljević u radu "Tanzimat i vizualno kreiranje javnog identiteta u Bosni i Hercegovini" (str. 213.-227.) govori o utjecaju tanzimatskih reformi na promjenu javnog identiteta BiH i neopravdanom zapostavljanju tog kratkog kulturno-povijesnog razdoblja u historiografiji. Amra Čusto u radu

“Spomenici i identiteti na primjeru sarajevskog Trga oslobođenja ‘Alija Izetbegović’” (str. 229.–238.) analizira utjecaj promijenjenog političkog konteksta na odnos prema starim identitetima i tijek procesa redefiniranja i uspostavljanja novog odnosa prema sjećanju prethodnog društva. Rad Harisa Derviševića, “Islamska kaligrafska baština u Bosni i Hercegovini: hadži hafiz Husejin Rakim-efendija Islamović (1839.-1895.)” (239.-248.), opisuje djelovanje kaligrafske škole koju je utemeljio Husejin Rakim-efendija Islamović. Munir Drkić, u radu pod naslovom “Bosanski jezik i Bošnjaci u pjesmi *Stihovi zahvale na bosanskom jeziku Omera Hume*” (str. 249.–257.), bavi se značenjem pojma “Bošnjaci” u stihovima pjesnika Omera Hume. Rad Adiba Đozića, “Bošnjačka otvorenost za drugo i drugačije – bitna karakteristika bosanskog identiteta” (str. 259.–281.), bavi se karakteristikama bosanskog identiteta iz sociološke i povijesne perspektive. Midhat Spahić u radu “Brak, žena i porodični odnosi u srednjovjekovnoj Bosni (XIV-XV vijeka)” (str. 283.–297.) bavi se karakteristikama odnosa prema braku i obiteljskom životu u srednjovjekovnoj Bosni. Safija Kešetović u posljednjem radu, pod naslovom “Položaj žene u srednjovjekovnom bosanskom društvu” (str. 299.–309.), opisala je karakteristike položaja žene u Bosni u srednjem vijeku i zaključila da je žena bila objekt društva, napomenuvši da se situacija nije potpuno promijenila ni danas.

Prilozi predstavljeni u ovom zborniku zaslužuju pozornost hrvatske znanstvene javnosti jer su autori iznijeli zaključke koji dopunjuju i proširuju neke spoznaje o pojavi različitih identiteta u BiH. Kao manji nedostatak zbornika možemo istaknuti njegovu koncepciju, jer radovi nisu poredani kronološki, niti su tematski podijeljeni u posebne cjeline. No neovisno o tome ovaj bi zbornik raznovrsnošću istraženih tema i kronološkim opsegom trebao privući pozornost znanstvenika iz različitih humanističkih i društvenih znanosti, a ne samo povjesničara.

ZLATKO KUDELIC

Zbornik radova / Međunarodna konferencija Bosna i Hercegovina u okviru Austro-Ugarske 1878-1918., održana u Sarajevu, 30. i 31. marta 2009, ur. Zijad Šehić, Filozofski fakultet, Sarajevo 2011., 602 str.

Filozofski fakultet iz Sarajeva objavio je prošle godine zbornik radova s međunarodne konferencije o položaju Bosne i Hercegovine tijekom austro-ugarske vladavine, održane krajem ožujka 2009. godine. Zbornik uz redakcijski predgovor, uvodni tekst o ciljevima i organizaciji konferencije te osvrt na izložbu o položaju BiH u sklopu Austro-Ugarske Monarhije sadrži 26 znanstvenih radova. Oni su podijeljeni u pet cjelina: prva sadrži radove iz političke, religijske, gospodarske i kulturne povijesti; u drugoj se nalaze radovi o demografskim kretanjima, s naglaskom na iseljavanju muslimana iz BiH i koloniziranju njemačkih kolonista i stranih zemljoradnika u nju; treća sadrži radove o češkim autorima koji su ostavili memoarsko gradivo o prilikama u BiH početkom XX. stoljeća ili iznosili političke stavove o austro-ugarskoj politici i političkim koncepcijama bečkih krugova; četvrtu čine radovi posvećeni književnosti, povijesti umjetnosti, arheologiji i utjecaju promjene vlasti na svakodnevni život